

Nasjonalt nettverk for samfunnsfaga i lærarutdanningane

Leder: Å opprettholde nivået i samfunnsfaget i skolen er et sentralt demokratisk prosjekt.

Vi står ovenfor en verden i endring. Hver eneste dag får vi nyheter som skaper usikkerhet om fremtiden til internasjonalt samarbeid og til det liberale demokrati. Vest for Norge bygger den amerikanske staten opp igjen murer vi trodde var revet ned for godt. Allerede ser vi at kollegaer i USA har fått vanskeligere arbeidskår. Dette gjelder spesielt forskere som arbeider med temaer som Trump-administrasjonen ser på som konfliktskapende eller «woke», mange av disse forskerne arbeider innenfor samfunnsfag og humaniora. Øst for Norge fører fremdeles nabolandet vårt en aggressiv angrepskrig. Denne krigen er også et angrep på sannheten. Krigen i Ukraina er også en krig om hvem som skal eie fortellingen om Ukraina.

Samtidig forbereder skolemyndighetene seg på å forandre skoleverket igjen. Siden i høst har det vært en pågående diskusjon om kompetansemål og skoleresultater. Denne debatten har fulgt mange ulike spor. For noen har den blitt en mulighet til å argumentere for å styrke praksis i lærerutdanningen, og kanskje også skrote masterkravet. For andre har debatten handlet om en opplevelse av at konkret fagkunnskap er fjernet fra skolen og må tilbakeføres.

Vi som sitter i styret i Nettverket for samfunnsfaga i lærerutdanningene ønsker disse debattene velkomne, men ser det ikke som vår oppgave å mene noe i hver enkelt sak. Likevel er det viktig for oss å understreke at vi opplever at samfunnsfaget i dag, mer enn noen gang tidligere, spiller og må fortsette å spille en sentral rolle i det norske utdanningssystemet. Demokratiopplæring og medborgerskap er ikke bare ord skoleverket skal pynte seg med, i den verden som kommer er det helt sentrale kompetanser for å stå imot autoritære krefter. Samfunnsfaget må bestå og styrkes i skolen.

Mvh
Styret

Samfunnsfagkonferansen 2025

Helt sentralt i nettverkets arbeid er det å legge til rette for at det årlig blir gjennomført en nasjonal konferanse for samfunnsfag i lærerutdanningene. Som mange har fått med seg, har dette arbeidet blitt vanskeligere den siste tiden, på grunn av en mer utfordrende økonomisk situasjon i akademien. I 2024 måtte konferansen avlyses på grunn av NTNUs endrede retningslinjer for avvikling av konferanser. Med de nye retningslinjene ble konferanseutgiftene så høye at vi i styret og arrangørene på NTNU mente at det var best å avlyse. I ettertid har vi sett at flere andre institusjoner har fulgt i samme spor, og vi i styret har lenge vært redd for at det heller ikke skulle være mulig å arrangere konferanse i 2025.

Vi er derfor veldig glade for å kunne melde at Universitetet i Innlandet (INN) ønsker å være vertskap for Samfunnsfagkonferansen 2025. Konferansen blir gjennomført tidlig i desember i år, og mer informasjon om tema, frister og kostnader kommer så snart det er klart. Følg gjerne med på vår nettside for informasjon. Styret i nettverket kommer til å videreformidle informasjonen til alle våre medlemmer, og vi håper å se så mange av dere som mulig på konferansen. Under konferansen vil vi også gjennomføre årsmøtet for nettverket.

INN, studiested Hamar.

Mer konkrete kompetansemål i samfunnsfag?

I oktober i fjor tok Kim Gunnar Helsvik sammen med kollegaer i forskningsgruppen «Tekst og fagdidaktikk» ved OsloMet initiativ til å skrive en kronikk om det de kalte læreplanens «kunnskapsløse kompetansemål». Til slutt skrev hele 74 lærerutdannere og skoleforskere under på kronikken som har startet en ny debatt om læreplaner i Norge. Vi i nettverket har stilt Helvik noen spørsmål om hva han tenker skal være samfunnsfaget i den neste læreplanen. Helsvik er historiker og er ansatt på lærerutdanningen ved OsloMet.

Kan du kort oppsummere hva du i dag opplever som problemene med det du og de andre lærerutdannerne kaller «kunnskapsløse kompetansemål»?

Kompetansemålene i læreplanene er bokstavelig talt kunnskapsløse fordi de er tømt for faglig innhold, og det er derfor veldig tilfeldig hva elevene lærer fra skole til skole og fra klasse til klasse. Skolen skaper ikke lenger det minimum av felles referanserammer som er nødvendige for å opprettholde en demokratisk samtale i framtiden. Det vage innholdet gjør det også vanskelig å skape tydelig progresjon i undervisningen. Og hele tanken om kompetansemål bygget på verb som å «reflektere», «drøfte» og «utforske» er også kunnskapsløs hvis målet er å utjevne forskjeller og gi like muligheter - en slik læreplan favoriserer åpenbart elever som kommer fra hjem der det å drøfte og å reflektere er luften man puster i.

Hvordan har du opplevd reaksjonene som er kommet i etterkant av kronikken?

Det har vært massivt. Vi har vel alle nok av erfaring med å formidle forskning som ingen legger merke til. Men at det i løpet av et døgn strømmet på med 74 underskrifter fra lærerutdannere fra tolv universiteter og høyskoler tydet på at vi hadde truffet en nerve. Siden det har debatten gått nærmest i ett, saken har vært oppe i spørretimen på Stortinget to ganger, og vi har blitt invitert til å holde innlegg på et eget seminar om temaet på Stortinget, så det har vært veldig inspirerende.

Mange vil mene at det er for tidlig å endre læreplanverket bare 5 år etter LK20 ble innført, hva tenker du om denne kritikken?

Dette er det motargumentet jeg har mest forståelse for, det er absolutt ikke heldig at skolen blir utsatt for stadige reformer og endringer. Men dette begynte ikke i 2020. De kompetansemålsbaserte læreplanene kom med Kunnskapsløftet i 2006 i kjølvannet av OECDs "PISA-sjokk". OECD anbefalte å utvikle såkalte 21st Century Skills, og disse vage ferdighetene var innarbeidet i læreplanene i nær sagt hele OECD-områder innen 2009. Men nå vender både Sverige og Danmark og en rekke andre land seg i retning av mer faglig

innholdsorienterte læreplaner av de grunnene jeg nevnte over. Som Klassekampen skrev på lederplass dagen etter den første kronikken vår: "Det er på tide å snu!!"

Samfunnsfaget slik det finnes i skolen i dag, er i seg selv et sammensatt fag hvor mange ulike disipliner skal bidra med kompetanse. Kan et slik fag bestå i en skole med mer konkrete kompetansemål, eller må samfunnsfaget endres?

Jeg har sittet i et skolepolitiske utvalg i Den norske historiske forening som bidro til at HIFO i fjor vedtok å arbeide for at historie igjen må bli et eget fag i grunnskolen. Men jeg tror også at situasjonen før 2013, med historie, geografi og samfunnskunnskap som faglige hovedområder i et samlet samfunnsfag, kan være en vei å gå så lenge man bryter med kompetansemålsorienteringen og får inn tydeligere faglig innhold.

I forlengelse av diskusjonen, har mange tatt til orde for å innføre en «kanon» over sentrale hendelser i norsk historie og kultur. Hvordan stiller du deg til en slik liste for skolen?

Her tror jeg vi heller bør snakke om det sosiologen og utdanningsforskeren Michael Young omtaler som «powerful knowledge», et begrep som kan oversettes til myndiggjørende kunnskap. Hos Young er ikke poenget å finne fram til en fast «kanon» hvor innholdet blir tatt for gitt, men å utforme en læreplan hvor faginnholdet er bærere av forståelsesrammer og begreper som skal brukes i undervisningen, men som ikke er mål i seg selv. En kanon blir fort lukkende og ender opp som en ny parodi.

Men jeg synes samtidig at det er sunt å ønske en klarere nasjonal orientering av læreplanene i betydningen at de bør være sterkere forankret i skolens nasjonale tradisjoner. Reformene på begynnelsen av 2000-tallet representerte en kraftig internasjonal vending, både når det gjaldt innhold og styring av skolen. Den OECD-inspirerte kompetansemålstenkningen som vi har holdt oss med i tjueto år vokste fram i andre halvdel av 1990-årene som en kjerne i den globale frihandelskapitalismens skole- og utdanningsideologi om fleksibel og internasjonalt tilpassningsdyktig arbeidskraft. Dette systemet har langt ifra levert hva det lovet, og de kompetansemålsbaserte læreplanene er en sentral del av problemet.

Nettverksnytt

Noe forsinket, ble et nytt styre konstituert 10.03.2025. Som tidligere består styret av medlemmer fordelt på ulike regioner. Ny styreleder er **Martin Øystese** som er ansatt ved NTNU. Øystese har vært en del av nettverkets styre over lenger tid. **Nora Elise Hesby Mathé** går inn i rollen som nestleder, mens **Irene Trysnes** har ansvar for nettverkets nettsider. **Fredrik Stenhjem Hagen** har ansvar for nyhetsbrevet. Øvrige medlemmer av styret er **Vidar Fagerheim Kalsås** og **Ingvill B. Aaberg**, mens **Kjersti Eggen Dahl**, **Vibeke Banik**, **Sigrid Haukanes** og **Lisbeth Bergum Johanson** er valgt som varamedlemmer.

Det er to år siden sist Samfunnsfagskonferansen ble arrangert på ordinært vis. Styret ser på det som sin hovedoppgave å igjen få kontinuitet i arbeidet med konferansen. Vi oppfordrer alle være medlemmer til å følge oss på Facebook. På nettverkets egne nettsider finnes det mer informasjon om hva vi til enhver tid jobber med. Alle som arbeider med samfunnsfag i lærerutdanningene er velkomne i nettverket, og vi vil gjerne ha nye medlemmer.

Dersom du har saker du ønsker at nettverket skal ta opp, eller forslag til innhold som burde være med i nyhetsbrevet, må du gjerne kontakte styret.

Martin Øystese er valgt som ny styreleder for nettverket.

Nyheter fra fagfeltet

Gjennom nyhetsbrevet deler vi gjerne informasjon om ulike utlysninger, utgivelser og lignende. Ta kontakt med styret dersom du har noe å formidle.

Oversikt over disputaser:

Stadig flere stipendiater disputerer innenfor vårt fagfelt. Her er en oversikt over kommende og nylige disputaser med relevans for nettverket. Merk at listen er basert på tips til styret, og kan være mangelfull.

7. februar disputerte Cecilie Maria Lindberg Laursen ved innsittutt for lærerutdanning på NTNU. Tittelen på avhandlingen var ”Dokumentasjonskravets nytteværdi i et representativt demokrati – En interdisciplinær undersøgelse af tilgange til og opfattelser af dokumentation blant aktører i grundskoleregi.” Avhandlingen handler blant annet om hvordan dokumentasjonsoppgaver i skolen er blitt stadig mer komplekse og krevende for lærerne, en problemstilling som kan interessere flere i nettverket.

Aktuelle utlysninger

Universitetet i Stavanger utlyser nå en stipendiatstilling i historiedidaktikk. Tips gjerne aktuelle søkere. Annonsen finner du her: [Stipendiat i historiedidaktikk \(279744\) | Universitetet i Stavanger](#)

Fra gamledager

I dag står vi midt oppe i en debatt om innhold i skolen, og ikke minst om samfunnsfagets rolle. Ikke overraskende er ikke denne debatten ny, også i 1998 ble samfunnsfaget diskutert. I en tekst i *Bedre skole* spurte Rolf Mikkelsen seg hva samfunnsfaget egentlig skulle være og hvem som hadde kompetanse til å undervise i det. Mikkelsen påpekte i teksten at de fleste som underviste i faget hadde bare kompetanse innenfor et av samfunnsfagene, og at veldig få av disse lærerne hadde studert geografi. Heller enn eksperter i alt de skulle undervise, var samfunnsfaglærerne «halvstuderte røvere». Mikkelsen hevdet samtidig at samfunnsfaglærerne var blant de mest engasjerte i skolen, men var kritisk til at mange av dem lot nyhetene styre innholdet i timene heller enn faglige vurderinger. Den gangen ønsket Mikkelsen at lærerne fikk mer faglig påfyll og oppfordret universitetene og høyskolene om å levere etterutdanning. Kanskje er det mye som er som før?

Hele saken kan leses her: [Bedre skole \(trykt utg.\) : tidsskrift for lærere og skoleledere. 1998 Nr. 3](#)

Samfunnsfag - et fag for halvstuderte røvere og tilpasningskunstnere

Rolf Mikkelsen

Foran hvert skoleår forbereder tusener av norske lærere seg på å starte undervisning i samfunnsfag. Ikke noe uvanlig ved det. Det gjør jo lærere i alle fag. Det som gjør det verdt å nevne her, er antallet lærere. Ingen andre fag har så mange aktører som samfunnsfag. Og i få fag har lærerne så mange ulike typer kompetanse som i samfunnsfag. Kanskje kvalifiserer dette denne læregruppen til betegnelsen «halvstuderte røvere»!

Samfunnsfag er også et fag som inviterer til mange tilpasninger og utfordringer, ja antakelig flere og mer omfattende tilpasninger enn andre fag. Elevenes romlige orientering skal tilpasses det nære og det fjerne, det lokale, det nasjonale og det globale. Deres tidsbevissthet skal tilpasses fortid, nåtid og framtid. Elevenes ulike sosialiseringnivå skal smis til felles demokratisk deltakelse i skolesamfunnet. Kravet om demokratiske ferdigheter skal tilpasses aldersriktige handlinger. Samfunnets store problemområder skal infiltreres i faget, kvernes i faget og komme ut som holdningsriktig ballast hos de som vokser opp.

I denne artikkelen drøfter jeg samfunnsfaget og

bevissthet skal forenes med og tilpasse forskjellige mål i en krevende læreplan. Hvordan få en elevmasse som beskrives som en stadig dorskere og mindre skolemotivert data- og videogenerasjon, motivert for demokratisk deltakelse? Hva kreves for å skape den målbeskrevne generasjon av likestillingsforkjempere, antirasister, rus-skeptikere og ikke-røykere - for å nevne noen holdningsområder og mål i skolen?

Samfunnsfag etter Reform 97

Før Reform 97 var samfunnsfag på barnetrinnet en del av o-faget. Faget var forsøkt bygd opp holistisk, som noe helhetlig som hadde orientering i naturens og samfunnets omverden som mål. Mange forskere i natur- og samfunnsfagene, o-fagslærere og sikkert også elever opplevde denne ordningen av fag og lærestoff som en uoversiktlig og lite tiltalende «lapskaus». Et så omfattende fag ga også muligheter for stor grad av nedprioritering og til dels bortvalg av emner og til og med fag. Særlig naturfagene ble utsatt for dette, men også samfunnsfaget geografi. Dette kunne skje fordi samfunnsfag